

ne toteutetaan. Tihonova rinnasti Venäjän nykytilanteen ns. neotakraattiseen yhteiskuntaan, jossa yhteiskunnallinen vakaus on päätavoite, ei niinkään yhteiskunnallisten instituutioiden parantaminen esimerkiksi kansalaisaktiivisuutta tukemalla. Venäjällä reformien toteutus on hänen mielestään hallinnon vastuulla ja niiden suunnittelu poliittisen eliitin asia.

Tihonova näki merkkejä neuvostotyylisen egalitarismin paluusta, sillä tuloerot ovat kaventuneet ja yleisesti tulotasot ovat laskeneet jo muutaman vuoden ajan. Toinen merkki ”historian paluusta” on inhimillisen pääoman eli koulutuksen merkityksen heikentyminen ja sosiaalisen taustan merkityksen selvä kasvu ihmisten sosiaalisessa liikkuvuudessa. Tihonovan mielestä egalitarismia ja erityistä venäläistä kehitystietä tuetaan kansalaisten keskuudessa yhä vahvemmin. Bunin tuki näitä näkemyksiä, sillä hänen mukaansa neuvostonostalgia elää vahvana kansalaisten keskuudessa. Mielipidetiedusteluissa 37–43 % väestöstä tukee egalitaarista yhteiskuntamallia ja ”läntistä kehitystietä” enää vain 13 %, kun vielä 2012–2014 läntistä mallia kannatti noin neljännes vastaajista. Kaiken kaikkiaan Buninin arvio nykytilanteesta oli, että modernisaatio Venäjällä on pysähtynyt tai pysäytetty – Venäjä ei ole itäisen Keski-Euroopan tai Baltian maiden tapaan ”palaamassa Eurooppaan” vaan elvyttämässä suunnitelmataloutta. Sen kannatus on väestön keskuudessa vahva, sillä reilusti yli puolet vastaajista kannatti suunnitelmataloutta ja vain 2 % halusi ryhtyä yrittäjäksi.

Kosovan mukaan keskiluokan ydin alkaa löytyä tällä hetkellä valtiotyöntekijöiden keskuudesta, sillä mahdollisuudet nousta keskiluokkaan yritystoiminnan kautta ovat heikentyneet. Gont-

maherin mukaan keskiluokka ei ole yhtenäinen massa, vaan siinä on erilaisia ryhmittymiä, joilla erilaisia intressejä. Alempi keskiluokka on hyvin riippuvainen valtiosta muun muassa työpaikkojen ja eläkkeiden vuoksi, kun taas yksityissektorilla toimiva keskiluokka on valtiosta riippumattomana se ryhmä, joka vaatii tekemättömien reformien toteuttamista ja tasaisempaa vallanjakoa yhteiskunnassa. Myös hän totesi egalitarististen tendenssien nousun yhteiskunnassa, joka näkyy muun muassa 1990-luvun privatisaatioissa ”ansiotta saatujen” omaisuuksien palauttamisvaatimusten kasvuna.

Kaikkiaan konferenssin paneelit avasivat ristiriitaisia näkymiä Venäjän nykytilanteeseen ja lähitulevaisuuteen: yhtäällä olivat taloustieteilijät, jotka näkivät valtion roolin kasvun yhtenä tärkeimmistä syistä nykyiseen

tilanteeseen, josta eron pääsemisen vaatii laajamittaista yksityistämistä. Vaatimukset kuulostivat hyvin samanlaisilta kuin esimerkiksi Suomessa, jossa myös on tuskailtu ”ylipaisuneen julkisen sektorin” ja ”työmarkkinajäykkyyksien” kanssa. Ehdotetut toimenpiteetkin ovat yllättävän samanlaisia: riisutaan paternalismia ja lisätään valinnanvapautta ja ei-valtiollisten toimijoiden roolia hyvinvoinnissa. Toisen näkökulman tarjosivat sosiologit, jotka melko yksinäisesti raportoivat egalitarismitoiveiden ja valtion turvan kasvattamisvaatimusten lisääntymisestä yhä epävarmempaan tulevaisuuden edessä. Yhtä mieltä oltiin siitä, että reformeja tarvitaan, mutta mielipiteet jakautuivat sen suhteen, millaisia reformeja tehdään, kenen ehdoilla ja kenen toimesta.

Jouko Nikula

LiteraruS: pohdiskeluja toiseudesta

Venäjänkielinen *LiteraruS*-aika-kauslehti on ilmestynyt Suomessa vuodesta 2003. Se on ainoa Venäjän ulkopuolella kustannettava aikakauslehti, joka ilmestyy myös muilla kielillä, muun muassa suomeksi ja ranskaksi. Lehti on vuosittain järjestänyt yhdessä Helsingin yliopiston maailman kulttuurien laitoksen kanssa tutkijoille ja laajalle yleisölle tarkoitettuja kansainvälisiä seminaareja. 23.3.2016 Helsingissä pidetty seminaari juhlisti lehden viidennenkymmenennen numeron ilmestymistä ja sen teemat vastasivat lehden käsittelemiä aihekokonaisuuksia.

Seminaariin osallistuivat muun muassa tutkijoita, kirjallisuuskritikoita ja kirjailijoita Latviasta, Ruotsista, Venäjältä ja Suomesta. Avajaispuheen vuorossaan Helsingin yliopiston Venäjän tutkimuksen professori

Timo Vihavainen korosti lehden tärkeää roolia kansojen kommunikoinnissa.

Esitelmässään ”Kommunkaation elävät lähteet: *LiteraruS*-lehden kokemuksia” Ljudmila Gatagova Venäjän tiedeakatemian Venäjän historian laitokselta Moskovasta analysoi tämän päivän ongelmia globalisoituvassa maailmassa. Monisäikeinen prosessi on johtanut kontrolloimattomiin siirtolaisongelmiin. Puhujan mielestä keskinäiseen vieraantumiseen ja ymmärtämättömyyteen kyetään vaikuttamaan vain kulttuurien välistä kommunikointia lisäämällä. Samalla Euroopan tulisi vaalia ja vahventaa omia arvojaan ja pyrkiä säilyttämään ne yhä useampien esille tulevien kulttuuriarvojen rinnalla. Euroopassa on panostettava kulttuurien väliseen dialogiin. Esimerkkinä tämlänlaisesta vuorovaikutusfoo-

rumista voidaan pitää Suomen venäjänkielistä lehteä, joka pyrkii laajentamaan Venäjä-tietoutta Suomessa ja syventämään venäläisten käsityksiä Suomesta. Vaikka kulttuurin merkitykset ovat vaikeasti siirrettävissä yhden kulttuurin kentästä toiseen, lehti pyrkii jatkuvan kulttuuridialogin avulla lähentämään erilaisia kulttuureita.

Historia-osiossa Helsingin yliopiston tutkija Aleksei Škvarov käsitteli Venäjän joukkojen ryhmyksiä Ruotsin (Suomen) alueella Suomen sodan aikana 1808–1809 sekä Suomen armeijan vaiheita autonomian aikana. Saratovin yliopiston tutkijan Sergei Mezinin esitelmä pohjautui hänen uuteen kirjaansa *Pietari Suuri ja Ranska*. Tutkija käsitteli lähinnä Pietari Suuren käyntiä Pariisissa vuonna 1717 ja Baltian kysymystä. Herzenin opettajayliopiston tutkija Tatjana Artemjeva Pietarista tarkasteli Venäjän yliopistojen kronologioiden eroavuuksia. Tutkijan mukaan tapahtumien ajallisten suhteiden määrittäminen on vahvasti sidoksissa politiikkaan, ideologiaan ja historiantutkijoiden käsitteellisiin asenteisiin. Useita historia-aiheisia kirjoja kirjoittanut Eleonora Ioffe Helsingistä tarkasteli esitelmässään venäläisten emigranttien toimintaa Suomessa Venäjän vallankumouksen jälkeen ja muun muassa nuorten aktiivista osallistumista neuvostovastaisten valkoemigranttijärjestöjen toimintaan. Keski-Euroopan maihin tai Kiinaan verrattuna Suomen venäläinen diaspora oli suhteellisen vähälukuinen, mutta varsinkin nuoret harjoittivat huomattavaa neuvostovastaista toimintaa, mikä johtui Neuvostoliiton rajan läheisyydestä.

Tutkija Ekaterina Protasova Helsingin yliopistosta analysoi *Teema*-osiossa Saksaan paluumuuttajina siirtyneiden Venäjän saksalaisten vaiheita sekä heidän

ja kantaväestön mentaliteetin eroavuuksia. Tutkimuksen aineistoja on kerätty 26 vuoden ajan. Kantaväestö kokee Venäjän saksalaisten mentaliteetin vieraaksi ja heidän ajattelutapansa vaikeaselkoiseksi. Tutkimuksen haastatteluissa on kartoitettu saksalaisten ja venäläisten kulttuurikäsitteitä sekä väestön asennemuutosten ja maiden välisten poliittisten suhteiden yhtymäkohtia. Helsingin yliopiston jatko-opiskelija Jelena Heiskanen tarkasteli venäläisten vaiheita Suomessa.

Osiossa *Venäläisväestö ulkomailla* Svetlana Matsson-Popova Tukholmasta kertoi neljän muuttoaallon venäläisistä kirjailijoista. *Taide*-osiossa puhunut arkkitehti, taidemaalari ja toimittaja Olga Martikainen Helsingistä valmisti esitelmäänsä varten muutaman vesivärimaalauksen ja eritteli luovuusprosessia taidemaalarin työskentelyn aikana. Svetlana Ljašenko Valtion venäläisestä museosta Pietarista esitteli kahden taidemaalarin, Samokišin ja Samokiš-Sudovskajan luovaan toimintaan pohjautuvaa liittoa. Avioparin yhteiset työt on julkaistu kustantaja A. F. Marxin *Niva*-lehdessä. Paris-kunta suunnitteli muun muassa Pietarin Vitebskin rautatieaseman somistukset. Samokišin ja Samokiš-Sudovskajan yhteistyö jatkui lähes kolmekymmentä vuotta ja tuloksena syntyi useita huomattavia teoksia.

Menneisyys-osiossa Moskovan yliopiston jatko-opiskelija Julia Kotina kertoi moninaisista vaikutuksista Venäjän 1400–1600-lukujen keskiaikaiseen kulttuuriin sekä kansallisen valtion muovautumisprosessista. Pyrkieessään rakentamaan Bysantista riippumatonta kansallisvaltiota Venäjän hallitsijat ja ideologit käyttivät mallinaan eteläslaavilaisia maita, jotka muutamaa vuosisataa aiemmin olivat Konstantinopoliin nähden samankal-

taisessa tilassa kuin 1400-luvun Venäjä. Siksi 1400-luvun lopulla Venäjälle levisi bulgarialaisia ja serbialaisia tekstejä ja tietoja eteläslaavilaisista pyhittäjistä, kuten Serbian ensimmäisestä arkkipiispasta Savva Serbialaisesta. Nadežda Matvejeva Pietarin elokuva- ja televisiokorkeakoulusta ja Stefania Mamutova Pietarin Kulttuuriyliopistosta pohtivat muinaisen Venäjän kasvatus- ja koulutusongelmia.

Lehden *Kääntäjän palstalla* on julkaistu monien suomalaisten tekijöiden runojen, novellien ja näytelmien venäjännöksiä. Toimittaja Polina Kopylova käsitteli vapaamuotoisessa esitelmässään kääntämisen monisäikeisiä ominaispiirteitä, kääntäjän subjektiivisia kokemuksia ja virheitä. Hän arveli kääntämättömyyden olevan pelkkä myytti ja luetteli kääntämisprosessin tuloksena syntyneiden tekstien menetyksiä ja hyviä puolia.

Kirjallisuudentutkija Aleksei Vostrov Pietarista käsitteli Edith Södergranin ja Henry Parlandin runoutta ja pohdiskeli, voidaanko heidän tuotantoaan pitää Suomen kirjallisuuden kansallisenä vai transnationaalisenä ilmiönä. 1910–1920-lukujen modernistit vaikuttivat suomenruotsalaisen runouden kehitykseen. Edith Södergran ja Henry Parland edustivat avantgardismia, olivat rohkeita tyyli- ja ideokeiluisia. Edith Södergran (1892–1923) oli suomenruotsalaisen modernismin tärkeimpiä edustajia. Pietarissa syntynyt suomenruotsalainen runoilija kirjoitti kolmella kielellä: ensin venäjän, myöhemmin saksan ja lopulta ruotsin kielellä. Hänen ansiostaan suomenruotsalainen runous sai uusia ulottuvuuksia. Henry Parland (1908–1930) oli syntynyt Viipurissa ja asui myöhemmin lähellä Helsinkiä. Hän puhui venäjää ja saksaa, mutta kirjoitti runoja vain ruotsin kielellä. Hän toi suomenruotsal-

laiseen runouteen formalismin ja semioottisen konseptualismin piirteitä ja häntä sanottiin jopa suomenruotsalaiseksi Kafkaksi.

Musiikki-osiossa Julia Jonane Latvian musiikkiakatemiasta Riistä käsittelee venäläisten runoilijoiden runojen käyttöä Latvian kansallisen säveltäjäkoulukunnan muovautumisvaiheessa. Latvian musiikin historia liittyy tiiviisti Venäjän musiikkihistoriaan, riippumatta valtioiden välisistä suhteista. Latvian ensimmäiset ammattisäveltäjät opiskelivat 1870-luvulta lähtien Venäjän keisarikunnan konservatorioissa. Asuessaan Moskovassa ja Pietarissa nuoret muusikot omaksuivat venäläisten kaupunkien elämäntyylin, kulttuurin ja venäläisen väestön tottumukset. Musiikin tutkija Irina Gornaja Petroskoin valtion konservatoriosta puhui suomalaisten säveltäjien lauluisa esiintyvistä naishahmoista, suomalaisten kansallisen itsetunnon kehityksestä ja kulttuuriperinteiden muovautumisesta. Kaikkia yhteiskuntakerroksia edustavat naiset olivat vahvasti mukana Suomen kulttuurissa. Säätyläisnaiset soittivat pianoa ja ohjasivat harrastajateattereiden esityksiä. Heidän hieno olemuksensa ihastutti runoilijoita ja säveltäjiä. Tämänkaltaisen naisen hahmo esiintyy Erkki Melartinin romanssissa *Mademoiselle Rococo*. Nimenomaan *Mademoiselle Rococo* ilmensi naisellisuuden piirteitä, jotka viehättivät niin taiteessa kuin elämässä. Suomalaiset säveltäjät näkivät naisihanteita paitsi myyteissä ja kansanrunoudessa myös talonpoikaiselämässä. Suomalaisista säveltäjistä tuli todellisia Suomen naisten kauneuden ja työteliäisyyden ihailijoita.

Svetlana Toivakka Helsingin yliopistosta käsittelee suomalaisten oopperalaulajien vaiheita 1800-luvun lopun ja 1900-luvun alun Venäjän Keisarillisten teattereiden näyttämöillä.

Tuolloin jotkut suomalaiset oopperalaulajat olivat erittäin suosittuja Venäjällä, heistä mainittakoon koloratuurisopraano Alma Evelina Fohström-von Rode (1856–1936) bassobaritoni Hjalmar Frey (1856–1913) ja mezzosopraano Eva Hortensia Synnerberg (1856–1920), joka

Venäjällä tunnettiin Hortensia Solovjovana.

Seminaarin päätteeksi Genadi Mihlin luki suomalaisten runoilijoiden runokäännöksiään ja Polina Kopylova lausui omia runojaan.

Ljudmila Kol

Russian Media Today

Aleksanteri instituutin koordinoima Russian Media Lab -hanke järjesti Unescon Maailman lehdistönvapauden päivän yhteydessä Russian Media Day -seminaarin Helsingin yliopiston päärakennuksessa 2.5. Kuusi esitystä käsitteineessä tapahtumassa akateemikot ja toimittajat esittivät töitään liittyen sananvapauden toteutumiseen Venäjällä, minkä lisäksi he keskustelivat aiheen teemoista yhdessä yleisön kanssa. Russian Media Lab -hankkeen itsessään on tarkoitus edistää dialogia ja avartaa perspektiivejä venäläisestä mediasta ja journalismista. Hankkeen vetäjä Markku Kangaspuro ja yhteistyökumppani Kaarle Nordenstreng toimivat kahteen osaan jaetun seminaaripäivän puheenjohtajina.

Seminaarin ensimmäinen esiintyjä, Tampereen yliopiston tutkija Dmitry Yagodin, esitti sosiaalisen median nykyisiä ja historiallisia ilmenemismuotoja ilmaisunvapauden näkökulmasta. Sosiaalisen median monitulkintaisen ilmiön Yagodin esitti olevan historiallisesti jatkoa salatuista viestintäverkostoista, joissa juoruttiin hovin asioista. Neuvostoliitossa itsetehtyjä *samizdat*-julkaisuja ei pyritty ylhäältä käsin täysin tukahduttamaan, koska niitä pidettiin verrattain turvallisenä itseilmaisumuotona ja toisaalta ne myös tarjosivat tiedustelupalveluille hyödyllisen tietokanavan. Vaikka

nykypäivänä Venäjän hallinto on asettanut rajoituksia internetin käyttöön, se tiedostaa myös kuinka digitaalinen sosiaalinen media tarjoaa edelleen nämä samat hyödyt, joiden lisäksi se voi myös käytännössä passivoida käyttäjiään tai johdattaa huomiota harhaan.

2010-luvun alun mielenosoitukset on usein yhdistetty sosiaalisen median käyttäjien aloitteisiin. Sen myötä, kun länsimaalaiset eivät enää muodosta enemmistöä internetin käyttäjistä, on koko verkon luonne muuttunut. Keskustelu uudenlaisesta internetin hallinnoinnista, digitaalisuvereniteetin hallinnasta, on noussut Venäjällä ja kansainvälisesti tärkeiden kysymysten asialistalle.

Katja Lehtisaari Helsingin yliopistosta piti esityksensä muutoksessa olevasta median sääntelystä. Hän korosti mediakentän toimijuuden valtiokeskeisyyttä ja erilaisille mediatoimijoille selvästi poikkeavia olosuhteita. Vuoden 1991 liberaalin medianlain jälkeen on tiedotusvälineiden toiminta kokenut monta muutosta ja uusia rajoitettavia säännöksiä.

Valtion yksinvaltaa mediakentällä Lehtisaari havainnollisti kahden uuden lain valossa. Viimeisimmistä mediaa koskevista laeista maksullisten tv-kanavien mainoskielto säädettiin nopeassa aikataulussa, mutta Vladimir Putin taustoittoi lain syyksi sen, että varmistetaan television vä-